

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра педагогіки

Освітньо-кваліфікаційний рівень – **магістр**

Дипломна робота на тему:

**РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Виконала:

студентка VI курсу, 61 групи
напряму підготовки 8.01010201
Початкова освіта
денної форми навчання
Мельник Сніжана Миколаївна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
Копетчук Валентина Анатоліївна

Рецензент:
завідувач кафедри природничих
та соціально-гуманітарних дисциплін
КВНЗ
«Житомирського інституту медсестринс
тва»

Круковська Ірина Миколаївна

Допущено до захисту рішенням кафедри педагогіки
Протокол №19 від 30 квітня 2014 року
Завідувач кафедри педагогіки
доктор педагогічних наук, професор

О. Є. Антонова

Житомир – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	ОШИБКА! ЗАКЛАДКА НЕ ОПРЕДЕЛЕНА.
1.1. Естетичні почуття як наукова категорія	Ошибка! Закладка не определена.
1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку естетичних почуттів учнів початкової школи.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.3. Виховний потенціал засобів образотворчого мистецтва у розвитку естетичних почуттів учнів	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до розділу 1	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	ОШИБКА! ЗАКЛАДКА НЕ ОПРЕДЕЛЕНА.
2.1. Методика дослідження естетичних почуттів учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва	Ошибка! Закладка не определена.
2.2. Результати дослідження естетичних почуттів учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва	Ошибка! Закладка не определена.
2.3. Педагогічні умови розвитку естетичних почуттів учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до розділу 2	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ.....	9
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	12
ДОДАТКИ.....	ОШИБКА! ЗАКЛАДКА НЕ ОПРЕДЕЛЕНА.

ВСТУП

Актуальність дослідження. В останні роки в Україні розробляється принципово новий підхід до проблеми розвитку особистості у площині парадигми гуманізації освіти. На відміну від традиційної освіти, яка недостатньо актуалізувала морально-етичний та естетичний складники виховання, гуманістично-орієнтована освіта веде до розкриття сутнісних якостей людини, її внутрішнього багатства та творчого потенціалу.

У цьому аспекті найважливішу роль відіграє мистецька освіта, яка є своєрідним інструментарієм естетичного виховання, за допомогою якого можна подолати бездуховність, віддаленість від культурних цінностей суспільства. Впливаючи на внутрішній світ особистості, вона залучає її до людських емоцій, виховує духовно-практичне ставлення до дійсності, формує здатність естетично сприймати й оцінювати явища життя і мистецтва, пробуджує сприйнятливність прекрасного, стимулює вміння перетворювати навколишній світ і самого себе “за законами краси”.

Сьогодні загальноосвітня школа має не лише забезпечити різнобічний розвиток індивідуальності учня на основі виявлення його задатків і здібностей, створення умов для їх самовизначення та самореалізації у професійному й особистісному вимірі, а й виховати особистість зі сформованою естетичною культурою, усталеними естетичними смаками, розвиненим почуттям прекрасного, здатну керуватися естетичними принципами у житті та творити за законами краси.

Проблема естетичного виховання особистості засобами образотворчого мистецтва привертає увагу мистецтвознавців, психологів, педагогів, які відзначають значущість цього виду мистецтва у формуванні естетично-ціннісних орієнтацій учнів і розвиток її естетично-творчих потенцій, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв'язок з іншими видами виховної діяльності (Л. Виготський, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Комарова, С. Коновець, Б. Неменський, Б. Юсов, П. Якобсон

та ін.). Проблему естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті широко висвітлено у спадщині видатних українських педагогів і діячів освіти Е. Водовозової, П. Каптерєва, С. Лисенкової, С. Русової, К. Ушинського.

Філософсько-естетичні та психологічні аспекти цієї проблеми розглядали Б. Ананьєв, Л. Божович, Ю. Боров, Л. Виготський, І. Гончаров, М. Киященко, І. Кон, Б. Теплов, В. Ядов та інші.

Видатні вчені О. Буров, В. Вансаалов, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, Є. Квятковський, Л. Коган, М. Лайзеров, А. Макаренко, В. Розумний, О. Семашко, В. Скатерщиков, В. Шестакова зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання підлітків у процесі навчання, а також низку підходів до вивчення проблеми естетичного розвитку особистості.

Проблема оптимального використання образотворчого мистецтва у вихованні естетичних почуттів потребує подальшого опрацювання, оскільки попередні дослідження торкалися або загальних проблем естетичного виховання дітей та підлітків, або фрагментів із системи естетичного виховання, чи методики роботи з вивчення образотворчого мистецтва та пізнавально-виховної значущості мистецтва в цілому. Чітко простежується невідповідність між теоретичною розробкою питань естетичного виховання (зокрема, виховання почуттів) засобами образотворчого мистецтва і використанням їх у практиці навчальних закладів.

Виходячи з недостатньої розробленості проблеми та враховуючи її актуальність для практичного застосування у початковій школі, ми обрали темою дослідження „Розвиток естетичних почуттів учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва”.

Об’єкт дослідження – навчально-виховний процес початкової школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови ефективного розвитку естетичних почуттів учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови та методику застосування засобів образотворчого мистецтва у процесі виховання естетичних почуттів учнів початкових класів.

Гіпотеза дослідження – ефективність виховання естетичних почуттів засобами образотворчого мистецтва може суттєво підвищитися, якщо буде забезпечено реалізацію наступних умов: врахування особливостей естетичного розвитку молодших школярів; обґрунтування принципів добору засобів образотворчого мистецтва, які забезпечують спрямоване виховання в учнів початкових класів естетичних почуттів; навчити самостійної діяльності молодших школярів в розкритті естетичного потенціалу та творчих умінь.

Для досягнення мети і перевірки висунутої гіпотези у дослідженні вирішувалися такі *завдання*:

- вивчити стан проблеми розвитку естетичних почуттів учнів у психолого-педагогічній теорії та практиці роботи школи;
- проаналізувати базові поняття дослідження;
- визначити виховний потенціал засобів образотворчого мистецтва у розвитку естетичних почуттів;
- теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови і методику розвитку естетичних почуттів учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва.

Методологічну основу дослідження становлять психолого-педагогічні положення про природу людської індивідуальності, виховну функцію мистецтва; вчення про діалектику естетичного розвитку особистості, в якому вона виступає суб'єктом і об'єктом виховання; психолого-педагогічні концепції і програмні документи щодо естетичного виховання підростаючого покоління; досвід педагогіки виховання на образотворчо-мистецькому матеріалі.

Теоретичну основу дослідження становлять психолого-педагогічні положення про провідну роль почуттів у розвитку особистості (І. Бех,

В. Блюмкін, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Гумницький, Я. Коменський, А. Макаренко, Р. Оуен, І. Песталоцці, С. Рубінштейн, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.); типологію емоцій і почуттів (Є.Богданова, Ф.Василюк, Б.Додонов, Д.Ельконін, А. Запорожець, Т.Кириленко, Є.Кульчицька, П.Якобсон та ін.); фундаментальні висновки щодо виховання естетичних почуттів у психолого-педагогічному аспекті (І. Зязюн, В. Ілюшин, А. Макаренко, В. Шацька); ідеї поліхудожнього підходу (Ф. Бекон, Л. Кликова, Є. Нікітіна, К. Ніконова та ін.)

Для розв'язання визначених завдань і перевірки гіпотези використовувалися такі **методи дослідження**:

- теоретичні – теоретико-критичний аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури щодо проблеми дослідження, порівняння, систематизація, узагальнення здобутої інформації, що дало змогу розкрити сутність, структуру та особливості розвитку естетичних почуттів молодших школярів;

- емпіричні – методи масового збирання емпіричного матеріалу (анкетування, інтерв'ю, бесіди); спостереження за виховним процесом, позаурочною діяльністю, що забезпечило діагностику стану вихованості естетичних почуттів учнів; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи), спрямований на розвиток естетичних почуттів;

- статистичні – методи обробки експериментальних даних, за допомогою яких перевірялися теоретичні прогнози, вивчалась ефективність використання засобів образотворчого мистецтва у вихованні естетичних почуттів учнів тощо.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі Житомирської ЗОШ №33. Загалом дослідженням було охоплено 20 учнів.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає в тому, що науково обґрунтовано виховний потенціал та педагогічні умови застосування засобів образотворчого мистецтва у розвитку естетичних

почуттів молодших школярів; визначено принципи добору засобів образотворчого мистецтва, спрямованих на виховання естетичних почуттів учнів початкових класів; обґрунтовано критерії і показники рівнів вихованості естетичних почуттів молодших школярів; уточнено понятійно-категоріальний апарат, зокрема поняття „естетичні почуття”; подальшого розвитку набули форми і методи виховання естетичних почуттів учнів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці методики виховання естетичних почуттів засобами образотворчого мистецтва у практиці роботи початкової школи. Створено перелік засобів образотворчого мистецтва, спрямованих на виховання естетичних почуттів і розкрито специфіку опрацювання їх змісту. Одержані дані можуть бути оформленими у вигляді спецкурсів, методичних рекомендацій, можуть бути використані у професійній підготовці вчителів початкових класів, класних керівників, педагогів-організаторів, у системі післядипломної освіти.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень і авторських висновків; використанням комплексу методів науково-педагогічного пошуку, адекватних сформульованим меті і завданням; поєднанням кількісного і якісного аналізу отриманих результатів; статистичною обробкою і якісною інтерпретацією результатів експериментальної роботи.

Структура роботи.Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Повний обсяг магістерської роботи складає 100 сторінок, у тому числі 18 таблиць, 27 рисунків, 4 додатки. Список використаної літератури складається із 80 найменувань.

ВИСНОВКИ

Естетичне виховання займає важливе місце в системі навчально-виховного процесу. Це розвиток естетичних якостей людини і особистості в цілому. Музика, образотворче мистецтво, література мають велике виховне значення і роблять позитивний вплив на естетичний розвиток дітей, на зростання їх загальної культури. Саме дані види мистецтва виховують у людини почуття прекрасного як у творах мистецтва, так і в оточуючого її середовища.

Динаміка становлення естетичного сприйняття учнів початкових класів залежить від їх здатності до емоційно-естетичного переживання, яка має специфічні особливості на різних періодах розвитку особистості. Важливим напрямком естетичного виховання дітей початкових класів є художнє виховання - виховання особистості засобами мистецтва, завданнями якого є: систематичний розвиток естетичного сприйняття, почуттів і уявлень дітей; залучення дітей до діяльності у сфері мистецтва, виховання прагнення вносити елементи прекрасного в побут, природу, свою діяльність; розвиток художньо-творчих здібностей у різних видах діяльності.

Естетичне сприймання світу молодшими школярами ґрунтується на певному рівні загальнолюдського світосприймання, що спирається, насамперед, на моральні якості особистості та не є сталим детермінованим процесом, а індивідуально-типологічним явищем, обумовленим різними внутрішніми й зовнішніми факторами.

В учнів початкової школи сприймання характеризується такими властивостями як цілісність, структурність і усвідомленість. Сприймання стає осмисленим, цілеспрямованим процесом, у якому виділяються довільні дії – розгляд, пошук – від схематичного, нерозчленованого воно переходить до цілісного цілеспрямованого спостереження. На різних стадіях розвитку художнього сприймання у дитини змінюється: а) зміст, доступний для інтерпретації, і глибина пізнавального проникнення в нього; б) складність

композиції, яка може бути “схоплена” дитиною в цілому, в єдності і взаємозв’язку всіх її частин; в) естетична оцінка сприйнятого: тут має місце і емоційна забарвленість й особисте відношення дитини. Діти починають не тільки бачити, але й усвідомлювати первинні естетичні якості у художніх творах, у них формується інтерес до красивого в навколишньому житті і в мистецтві, до різних видів художньої і ігрової діяльності.

Засвоєння естетичної культури нерозривно пов’язано з уявою і фантазією дитини. Здатність раціонально використовувати накопичений власний досвід у молодших школярів розвинена по-різному. Тому особлива увага тут концентрується на налагодженні та закріпленні зв’язку уяви і фантазії з дійсністю, розширенні чуттєвого досвіту школярів та врахуванні особливостей актуалізації естетичного сприймання.

Враховуючи специфіку молодшого шкільного віку необхідно застосовувати систему пошукових методів, що передбачає застосування творчих завдань щодо створення молодшими школярами художніх образів. У дослідженні творчі завдання та їх розв’язання розглядаються з погляду творчої самореалізації учнів, а також оволодіння ними новими знаннями та способами творчої діяльності.

Засоби образотворчого мистецтва здійснюють на учнів початкових класів свій необмежений вплив. Правильно організований, націлений на дитину урок, викликає непідробний інтерес і відгук у кожному учня. Емоційно насичений матеріал залишає глибокий відбиток у душі дитини, який у майбутньому стане основою становлення естетичного смаку, ідеалу, відносин, переживань, а згодом естетичне почуття мистецтва відкладе свій відбиток і на ставлення до життя, дійсності. З естетичним розвитком є і духовний розвиток людини. Те, що сьогодні дитина сприймає емоційно, завтра переросте в усвідомлене ставлення до мистецтва і до життя.

Основними проблемами розвитку естетичних почуттів учнів початкових класів є недостатній розвиток у більшості учнів художніх здібностей, що дозволяють правильно сприймати твори мистецтва і формувати справжній

інтерес до них та відсутність ефективних освітніх технологій, що дозволяють розвивати у дітей художні здібності, формувати смак і навички творчого самовираження.

Ефективний творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва забезпечується дотриманням таких **педагогічних умов**: врахування індивідуальних особливостей учнів; стимулювання емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів; сприяння дієвості уяви і фантазії дітей; різноманітність способів реалізації художнього образу в образотворчій діяльності (самовираження) учнів. Це стимулює їх самовираження у практичній творчій діяльності і підтверджує адекватність висунутої гіпотези дослідження.

Реалізуючи повноцінне естетичне виховання дитини в молодшому шкільному віці, вчитель забезпечує в майбутньому становлення такої особистості, яка буде поєднувати в собі духовне багатство, істинні естетичні якості, моральну чистоту і високий інтелектуальний потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – Київ: Либідь, 2002. – 560с.
2. Ананьев Б.Г. Индивидуальноеразвитиечеловека и константностьвосприятия. / Б.Г. Ананьев, М.Д. Дворяшина, П.А. Кудрявцева. - М., 1968. – 216 с.
3. Аристова Л. Естетичне ставлення до мистецтва: теоретичні підходи / Л.Аристова // Мистецтво та освіта, 2007. - №3. – С.18-22.
4. Арсеньев А.С. Естественно-научное и гуманитарноезнание в педагогическомпроцессе / А.С. Арсеньев // Педагогикаискусства и школа. – М.: АПН СССР, 1982. – С. 22-46.
5. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи: навч.посіб. / Л.В. Артемова. – К.: ЦУЛ, 2008. – 272 с.
6. Бакушинский А.В. О задачах и методах художественноговоспитания / Вопросыэстетическоговоспитания в советскойшколе, 1924-1929. – М.: Просвещение, 1967. – 416 с.
7. БаталинаА.Я.Некоторыекатегориисистемыэстетическоговоспитания // Вісник ЛДПУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - №11(55), 2002. - С.85-88.
8. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / Сост. С.Г. Юочаров; Текст подг. Г.С. Бернштейн и Л.В. Дерюгина; Прим. С.С. Аверницева и С.Г. Бочарова. – М: Искусство, 1979. – 424 с.
9. Беда Г.В. Живопись и ееизобразительныесредства. / Г.В. Беда. – М.: Просвещение, 1977.–186с.
10. Безклубенко С.Д. Фундаментальні категорії сучасної естетики / С.Д. Безклубенко // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності// Зб. наук, праць / Відп. ред.: М.М. Бровко, О.Г. Шутов. – К.: Знання, 2004. – 129 с.
11. Берлянчик М.М. О художественномвоспитаниидетей и юношества в микросоциальнойсреде / М.М. Берлянчик, Л.И. Боровиков//

Естетическое воспитание на современном этапе: теория, методология, практика: Сб. ст. – М.: ВНИИИ, 1990. – 80 с.

12. Божович Л.І. Пізнавальні інтереси та шляхи їх вивчення: Монографія. – М.: Изв-ия АПН РРФСР, 1955. – 173 с

13. Бондарева А.И. Эстетическое чувство как естественная основа социальной личности / А.И. Бондарева // Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Педагогика и психология. – 2012. - №4. – С.12-18.

14. Бореев Ю. Б. Эстетика. / Ю.В. Бореев. - М.: Русь-Олимп: АСТ: Астрель, 2005. – 829 с.

15. Варки Н. Ребенок в мире творчества: Творческое и эстетическое воспитание дошкольников / Н. Варки // Дошкольное воспитание. – 2003. – № 6. – С.57–67.

16. Воробьев Н.Е. Джером Брунер о взаимосвязи культуры и образования / Н.Е. Воробьев, И.С. Бессарабова // Педагогика. - 2004. - № 9. - С. 85-89.

17. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М.: Искусство, 1987. – 573 с.

18. Гаврилюк П. И. Эстетическая культура и социальный прогресс / П.И. Гаврилюк. – К. : Наукова думка, 1978. – 242 с.

19. Гете И.В. Избранные сочинения по естествознанию / И.В. Гете. – М., 1957. – С. 7.

20. Гризова И.А. Художественное мышление и художественный образ: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / ЛГПИ им. А. Герцена. – Л., 1970. – 20 с.

21. Гук, Л.В. Аналіз сучасних поглядів на проблему естетичних цінностей у науково-педагогічних дослідженнях [Текст] / Л.В. Гук // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 6 (193), – Ч. I. – С. 21-25.

22. Гусаченко Л. М. Естетичне виховання молодших школярів засобами хореографічного мистецтва / Л. М. Гусаченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 10(1). - С. 156-161.

23. Гусев Е. О. Творческий процесс и художественное восприятие. Л., 1978.-94 с.

24. Гусленко І. Ю. Естетичне виховання в загальному процесі гуманізації та гуманітаризації освіти / І. Ю. Гусленко // Духовність особистості. - 2011. - Вип. 5. - С. 34-38.

25. Демчишин М.С. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах та Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах / М.С.Демчишин, О.В. Гайдамака // Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу. – 2006. – С. 160-211.

26. Дронова О. О. Проблема художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку у сучасному медіа-просторі / О. О. Дронова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 13(1). - С. 85-95.

27. Естетика: Підручник / Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк; За заг. ред. Л.Т. Левчук. – 2-ге вид, допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2006. – 431 с.

28. Жуков С. Естетична культура, естетичне виховання як складові всебічного розвитку особистості / С. Жуков // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2011. - Ч. 2. - С. 101-109.

29. Жукова О.А. Теория творчества и современное образование // Искусство и образование, 2006, - №3. – С.4-25.

30. Журавлева Л.Е. Развитие творческой личности в системе междисциплинарного обучения / Л.Е. Журавлева // Интеграционная педагогика. - 2000. - №1. - С. 19-21.

31. Калинина Ю. В. Художественно-эстетическое воспитание детей дошкольного возраста [Текст] / Ю. В. Калинина, Э. В. Прудских // Педагогика: традиции и инновации: материалы IV междунар. науч. конф. (г. Челябинск, декабрь 2013 г.). – Челябинск: Два комсомольца, 2013. – С. 52-54.

32. Кардашов В. Н. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів: Монографія / Під. ред. Н.А. Кушаєва. – Бердянськ: ТОВ

"Будинок техніки плюс", 2000. – 160 с.

33. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку / Н.Т. Кириченко. – К.: Радянська школа, 1986. – 112 с.

34. Киященко Н. И. Теория отражения и проблемы эстетики / Н. Киященко, Н. Лейзеров. – М.: Искусство, 1983. – 224 с.

35. Князева М.М., Осокин Ю.В. Эстетическое как социальный феномен // Философия. – М.: Смысл, 2002. – 187.

36. Комарова А. И. Эстетическая культура личности / А. И. Комарова. – К.: Вища школа, 1988. – 152 с.

37. Коменский Я. А. Мир чувственных вещей в картинках / Я. А. Коменский. – М.: Просвещение, 1976. – 352 с.

38. Котляр В.П. Мова живопису / В.П. Котляр, В.Д. Захарова // Дошкільне виховання. – 1989. - №1. – С. 6 – 7.

39. Кравков С.В. Глаз и его работа: психология зрения, гигиена освещения. 4-е изд., перераб. и доп. / С.В. Кравков. – М.-Л., 1950.

40. Крылова Н.Б. Эстетическое отношение. Содержание и функции / Н.Б. Крылова. – М.: Знание, 1980. – 64 с.

41. Кузин В. Психология: Учебник / В.С. Кузин. – М.: Высш.школа, 1974. – 280 с.

42. Левчук Л.Т. Основы эстетики: Навч. посіб. / Л.Т.Левчук, О.І. Оніщенко. – К.:Вища школа, 2005. – 271с.

43. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 1975. – 304с.

44. Лихачев Б.Т. Критерии эстетического отношения школьников к искусству и действительности / Б.Т. Лихачев // Педагогика. 1999. - № 6. – С.11-15.

45. Ломов Б. Формирование графических знаний и знаний учащихся / Б. Ломов. – М., 1959. – 265 с.

46. Масол Л.М. Зміст загальної мистецької освіти в Україні й за рубежом / Л.М. Масол // Педагогіка і психологія, 2008, №3-4. – С.69-79.

47. Мелик-Пашаев А.А. Цвет как выразительное средство в

изобразительной деятельности детей // Искусство в школе. – 2002. – №3. – С. 7–13

48. Меськов В.С. Мир информации как тринитарная модель Универсума. Постнеклассическая методология когнитивной деятельности / В.С. Меськов, А.А. Мамченко // Вопросы философии. 2010. - № 5. - С. 57-68.

49. Михайлова Л.М. Навчально-виховні можливості художньої культури світу в естетичному вихованні учнівської молоді / Л.М. Михайлова // Освіта на Луганщині, 2003, №2(11). – С.62-65.

50. Мкртічян, О.А. Естетичне виховання у процесі формування особистості [Текст] / О.А. Мкртічян // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – № 7 (9). – С. 359-364.

51. Наливайко І. П. Естетичне виховання дітей 6-річного віку засобами образотворчого мистецтва у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. П. Наливайко, М. П. Важинський // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. - 2007. - № 12. - С. 119-124.

52. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. 23-е изд., испр. М., 1990.

53. Оніщенко О. І. Естетичний потенціал фізіологічних почуттів: теоретичний аналіз та художня інтерпретація / О. І. Оніщенко // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. - 2013. - Вип. 12. - С. 188-198.

54. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. / Х. Ортега-и-Гассет. – М.: Радуга, 1991. – 245 с.

55. Пащенко М.І. Педагогіка: навч. посіб. / М.І. Пащенко. - – К.: ЦУЛ, 2014. – 228 с.

56. Педагогика : [музыка] / под ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Педагогика, 1984. – 368 с.

57. Педагогіка. Завдання і ситуації. Практикум: Навч.-метод. комплекс. - 2-ге вид., випр. Допущено МОН / Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. - К., 2006. - 423 с.

58. Підкурганна Г.О. Вчити розуміти мову мистецтва / Г.О. Підкурганна// Дошкільне виховання. – 1989. - №6. – С. 10 – 11.
59. Проблема ценности в философии / [под. ред. А. Г. Харчева]. – М.: Наука, 1966. – 262 с.
60. Психология процессов художественного творчества / [отв. ред. Б.С. Мейлах, Н.А. Хренов.]. – Л. : Наука, 1980. – 284 с.
61. Ракитин В. И. Искусство видеть / В.И. Ракитин. – М.: Знания, 1992. – 128 с.
62. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
63. Сбітнєва О. Ф. Особливості естетичного виховання у молодшому шкільному віці / Сбітнєва О. Ф. Сбітнєва О. Ф. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 18(2). - С. 174-180.
64. Сельченко К.В. Новейшая цветопсихология. – Минск: Харвест, 2007. – 672 с.
65. Скатерщиков В. К. Об эстетическом вкусе / В. К. Скатерщиков. – М.: Педагогика, 1974. – 169 с.
66. Скиданова Л.Я. Декоративне малювання та аплікація в дитячому садку / Л.Я. Скиданова, Л.І. Сірченко. – К.: Радянська школа, 1976. – 63 с.
67. Спінеєва О.В. Естетичний досвід як накопичення естетичних переживань / О. В. Спінеєва // Духовність особистості. - 2012. - Вип. 2. - С. 160-166.
68. Стецюра К. О. Проблеми трансформацій естетичної культури людини у техногенній цивілізації / К.О. Стецюра // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка. - 2010. - № 3. - С. 80-83.
69. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1988. – 286 с.
70. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. / В.Л. Омеляненко, А.І. Кузьмінський - К., 2008. - 415 с.

71. Толстих О. Естетичне світосприймання молодших школярів як педагогічна проблема / О. Толстих // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2011. - Ч. 2. - С. 321-326.

72. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 2000. – 376с.

73. Чернявська М. В. Зміст естетичного виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва як наукова проблема (друга половина XX століття) / М. В. Чернявська // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Засоби навчальної та науково-дослідної роботи". - 2011. - Вип. 36. - С. 175-180.

74. Шацкая В. Н. Общевопросы эстетического воспитания в школе, 1987.-184 с.

75. Шевченко Г.П. Естетична свідомість в структурі духовної культури особистості / Г.П. Шевченко // Вісник ЛДПУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - №11(55), 2002. - С.5-6.

76. Щербань П. Формування духовної культури особистості / П.Щербань // Рідна школа. - 1999. - № 7-8. - С.28-29.

77. Эстетика и жизнь: Общепроблемы эстетики / [редкол. М.Ф.Овсянников и др.]. – Вып. 6. – М.: Искусство, 1979. – 295 с.

78. Этика и эстетика: Актуальные проблемы нравственного и эстетического воспитания молодежи : респ. межвед.науч. сб. / [отв. ред. Л. Т. Левчук]. – Вып. 29 – К. : Вища школа, 1986. – 137 с.

79. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. / Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1978. – 371 с.

80. Яновський М.І. Психологічний вплив мистецтва на людину // Практична психологія та соціальна робота, 2005. -, №4. – С.19-22.